

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ,
ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ
ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

1.1 ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Το τέλος του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου βρήκε τη Βουλγαρία να έχει συμπαραταχθεί με τις ηττημένες Κεντρικές Δυνάμεις, του συνασπισμού της «*Alliance*». Η επιλογή της Βουλγαρίας να συμπαραταχθεί με την «*Alliance*» οφειλόταν κατά πολύ στην επιθυμία να κερδίσει τα μακεδονικά εδάφη, που η Ελλάδα και η Σερβία είχαν ενσωματώσει με τους βαλκανικούς πολέμους και τη συνθήκη του Βουκουρεστίου¹. Η βουλγαρική πολιτική ηγεσία επέτρεψε την έξαρση του εθνικού αλυτρωτισμού, η οποία είχε προκληθεί από τη συνθήκη του Βουκουρεστίου, να οδηγήσει τη χώρα στον πόλεμο με την προσδοκία ότι θα κέρδιζε όσα είχε χάσει στο δεύτερο βαλκανικό πόλεμο ή ακόμα και περισσότερα.

Ο βασιλιάς Φερδινάνδος, γνωστός για τα φιλογερμανικά του αισθήματα, και ο πρωθυπουργός Ραντοσλάβοφ (Radoslavov), ηγέτης του Φιλελεύθερου κόμματος, αποφάσισαν, στο όνομα της ενοποίησης του βουλγαρικού έθνους, την είσοδο της χώρας στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων και εναντίον της γειτονικής Σερβίας που είχε παραβιάσει τους όρους της σερβοβουλγαρικής συμμαχίας του 1912 ως προς το διαμελισμό της Μακεδονίας. Οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας, με εξαίρεση το Εργατικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα του Ντίμιταρ Μπλαγκόεφ (Dimităr Blagoev) (τους επονομαζόμενους «στενούς σοσιαλιστές», δηλαδή το μετέπειτα Κομμουνιστικό Κόμμα της Βουλγαρίας) και το Αγροτικό Κόμμα του Σταμπολίσκι (Stambolijski), απέφυγαν να αντιταχθούν και να αντιδράσουν δυναμι-

1. Pundeff V. Marin, *Bulgaria in American perspective*, Σόφια 1993, σελ. 37. Μπάρακερ Ελ., *Η Μακεδονία στις διαβαλκανικές σχέσεις και συγκρούσεις*, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 36-37.

κά στην ανάμειξη της Βουλγαρίας στον πόλεμο².

Άλλωστε, με τη βουλγαρική στρατιωτική κατοχή και διοίκηση των μακεδονικών εδαφών της Σερβίας και της Ελλάδας ικανοποιήθηκε το εθνικό αίσθημα των Βουλγάρων και φάνηκε να εκπληρώνονται οι προσδοκίες των μακεδονικής καταγωγής εγκαταστημένων προσφύγων και μεταναστών στη Βουλγαρία, οι οποίες είχαν διαψευστεί από τη συνθήκη του Βουκουρεστίου. Είναι γνωστό ότι η Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ) υποστήριξε την είσοδο της Βουλγαρίας στον πόλεμο, τον οποίο θεωρούσε απελευθερωτικό για τη Μακεδονία. Κατά τη διάρκεια, μάλιστα, του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου (1915 – 1918) τα μέλη της ΕΜΕΟ πολέμησαν στις τάξεις του βουλγαρικού στρατού και ανέλαβαν ηγετικά αξιώματα στη βουλγαρική στρατιωτική διοίκηση της Μακεδονίας³. Μπροστά στην προοπτική της απελευθέρωσης και την ενσωμάτωσης των μακεδονικών εδαφών στο βουλγαρικό κράτος, το μακεδονικό «εθνικοαπελευθερωτικό» κίνημα της Βουλγαρίας φάνηκε ότι εύκολα εγκατέλειπε το παλαιό αίτημα της αυτονομίας της Μακεδονίας.

Όμως, η ήττα των Κεντρικών Δυνάμεων σήμαινε ότι ήταν πλέον τελείως ανεδαφικό οι Βούλγαροι πολιτικοί ηγέτες να επιζητούν την αναθεώρηση της συνθήκης του Βουκουρεστίου προς όφελος της βουλγαρικής εθνικής υπόθεσης. Η διεύρυνση των εδαφικών ορίων της Βουλγαρίας ήταν αδύνατη, αφού αυτή ανήκε στο στρατόπεδο των ηττημένων. Ωστόσο, η διακήρυξη των «14 σημείων» του Αμερικανού Προέδρου Willson (1918), η οποία έκανε λόγο για καθορισμό των νέων συνόρων των κρατών με βάση την αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης των λαών, αναπτέρωσε τις εθνικές προσδοκίες των Βουλγάρων⁴.

2. Săzđov D., «Bălgarskijat nacionalen vāpros v progamite i programnite dokumenti na burzoaznite potiticeski partii (1879-1918 g.)», στο *Izledvanija po makedonskijat vāpros* [Δημοσιεύματα για το Μακεδονικό Ζήτημα], τ. 1, Σόφια 1993, σελ. 58-59, 61-63. Mičev D., «BRSDP i nacionalnijat vāpros (1891-1918 g.)» [«Το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα και το εθνικό ζήτημα (1891-1918)»], στο *Izledvanija po makedonskijat vāpros* [Δημοσιεύματα για το Μακεδονικό Ζήτημα], τ. 1, Σόφια 1993, σελ. 136-140. Čolov Petăr, *Bălgarski Istorici, Biografično – Bibliografski Spravočnik* [Βούλγαροι Ιστορικοί, Βιογραφικό – Βιβλιογραφικό Εγχειρίδιο], Σόφια 1999 (β' έκδοση), σελ. 288-289. Trifonov S., *Istorija na Bălgarija, 1878 – 1944* [Ιστορία της Βουλγαρίας, 1878 – 1944], Φιλιπούπολη 1993, σελ. 148.

3. Gocev D., *Idejata za avtonomija kato taktika v programite na nacionalnoosvoboditelno dviženie v Makedonija i Odrinsko, 1893 – 1941* [Η ιδέα για αυτονομία ως τακτική στα προγράμματα του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος στη Μακεδονία και την Αδριανούπολη, 1893 – 1941], Σόφια 1983, σελ. 44.

4. Pundeff V. Marin, *Bulgaria in American perspective*, σελ. 37-38.

Έτσι, ενώ η Βουλγαρία έβγαινε ηττημένη από τον πόλεμο, η βουλγαρική κυβέρνηση αποπειράθηκε να στηρίξει τις διεκδικήσεις της στη διακήρυξη των «14 σημείων». Βούλγαροι πανεπιστημιακοί, δημοσιογράφοι και πολιτικοί επιστρατεύθηκαν για να συλλέξουν, συνθέσουν και δημοσιεύσουν εθνογραφικό υλικό που να αποδεικνύει τη «βουλγαρικότητα» κυρίως της Μακεδονίας, αλλά και της περιοχής του Μοράβα και της Δοβρουτσάς⁵. Ωστόσο, οι νικήτριες δυνάμεις της «Entente» δεν είχαν την πρόθεση να υποστηρίξουν τα βουλγαρικά εθνικά «δίκαια» στη Μακεδονία σε βάρος των εθνικών διεκδικήσεων των συμμάχων τους, Ελλήνων και Σέρβων. Αυτό φάνηκε πολύ γρήγορα, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στο Συνέδριο Ειρήνης του Παρισίων, και επιβεβαιώθηκε με τη συνθήκη του Neuilly (1919).

Το βουλγαρικό κράτος για δεύτερη φορά μέσα σε λίγα χρόνια απέδειξε ότι δεν ήταν σε θέση να υποστηρίξει με επιτυχία τη βουλγαρική εθνική υπόθεση στη Μακεδονία. Για τους Βούλγαρους, από την αρχή της σύστασης του νέου βουλγαρικού κράτους, η Μακεδονία αποτελούσε «αλύτρωτη βουλγαρική χώρα», γιατί πίστευαν ότι στη σύνθεση του πληθυσμού της υπερερούσε εμφανώς το βουλγαρικό στοιχείο. Αυτή η πίστη στη «βουλγαρικότητα» της Μακεδονίας και του σλαβικού πληθυσμού της είχε ως συνέπεια το τέλος του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου και η επακόλουθη συνθήκη του Neuilly, όπως πρωτύτερα και το τέλος των βαλκανικών πολέμων και η συνθήκη του Βουκουρεστίου, να θεωρηθούν από τους Βούλγαρους ως «εθνική ήττα» ή «καταστροφή», αφού για αυτούς η «δίκαιη» λύση του Μακεδονικού Ζητήματος ήταν η ένωση της Μακεδονίας με τη Βουλγαρία ή έστω η πολιτική της αυτονομία⁶. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ήταν

5. Ο Βούλγαρος πρωθυπουργός Ραντοσλάβοφ δήλωνε ότι ο σκοπός της συμμετοχής του κράτους του στον πόλεμο ήταν η αποκατάσταση της ενότητας των βουλγαρικών εθνογραφικών ορίων που προϋπόθετε την ένωση της Μακεδονίας, της Δοβρουτσάς και της περιοχής του Μοράβα με τη Βουλγαρία, βλ. σχετικά, Pundeff V. Marin, *Bulgaria in American perspective*, σελ. 58.

6. Το στερεότυπο της βουλγαρικής «εθνικής ήττας και καταστροφής» των βαλκανικών πολέμων και της συνθήκης του Βουκουρεστίου, καθώς και του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου και της συνθήκης του Neuilly δεν ξεπεράστηκε ακόμη από τη σύγχρονη βουλγαρική ιστοριογραφία. Βλ. Gocev D., *Idejata za avtonomija*, σελ. 41-42, 44. Panajotov L. – Palešutski K. – Mičev D., *Makedonskijat vāpros i bālgarojugoslavskite otosenija* [Το Μακεδονικό Ζήτημα και οι βουλγαρογιουγκοσλαβικές σχέσεις], Σόφια 1991, σελ. 44-45, 47. Vasilev Vasil, *Pravitelstvoto na BZNS, VMRO i bālgarojugoslavskite otosenija* [Η κυβέρνηση της ΑΛΕΒ, η ΕΜΕΟ και οι βουλγαρογιουγκοσλαβικές σχέσεις], Σόφια 1991, σελ. 15-16. Gocev Sl., *Borbi na bālgarskoto naselenie v Makedonija sreštu čuždite aspiracii i propaganda*,

εξαιρετικά δύσκολο να γίνει αποδεκτή στη Βουλγαρία η λύση του διαμελισμού της Μακεδονίας, τη στιγμή μάλιστα που το βουλγαρικό κράτος κέρδιζε ελάχιστα εδάφη σε σχέση με την Ελλάδα και τη Σερβία.

Με τη λήξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου η διάφευση των βουλγαρικών εθνικών προσδοκιών έκανε επιτακτική την ανάγκη να βρεθούν και να καταδικασθούν οι «ένοχοι» της «εθνικής καταστροφής». Η κύρια ευθύνη για την ήττα της Βουλγαρίας στον πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, όπως ήταν φυσικό, αποδόθηκε στον ηγεμόνα Φερδινάνδο και την κυβέρνηση του Ραντοσλάβοφ. Έτσι, ο βασιλιάς Φερδινάνδος εξαναγκάστηκε σε παραίτηση, η οποία στην πραγματικότητα ισοδυναμούσε με εκθρόνιση υπέρ του διαδόχου του θρόνου, Μπόρις (Boris)⁷. Ο Ραντοσλάβοφ, από τη μεριά του, κατέφυγε στη Γερμανία, όπου και πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής του, χωρίς ποτέ να επιστρέψει στη Βουλγαρία⁸.

Οι βούλγαροι εθνικιστές θεώρησαν τη συνθήκη του Neuilly ως μια πράξη αντεκδίκησης των γειτόνων τους και απολύτως άδικη για τη Βουλγαρία. Πίστευαν ότι νέα κομμάτια του εθνικού κορμού αφαιρούνταν, την ίδια χρονική στιγμή που οι γειτονικοί βαλκανικοί εθνικισμοί θριάμβευαν. Θεωρούσαν ότι Βουλγαρία υποβιβάζόταν στο επίπεδο ενός μικρού βαλκανικού κράτους, το οποίο περιτριγυριζόταν από γείτονες, οι οποίοι ήταν αποφασισμένοι να το διατηρήσουν σε αυτήν την κατάσταση. Η δυσαρέσκεια λόγω των εδαφικών «απωλειών» επιτεινόταν από τις αποζημιώσεις και επανορθώσεις που είχαν επιβληθεί στη Βουλγαρία. Η ανατροπή της συνθήκης του Neuilly ήταν η μόνη σωστή αντίδραση για τους εθνικιστές και τους πρόσφυγες⁹. Την πε-

1878 – 1945 [Αγώνες του βουλγαρικού πληθυσμού στη Μακεδονία εναντίον των ξένων φιλοδοξιών και της προπαγάνδας, 1878 – 1945], Σόφια 1991, σελ. 143. Pundeff V. Marin, *Bulgaria in American perspective*, σελ. 35-36, 38-39.

7. Ο Φερδινάνδος εξαναγκάστηκε σε παραίτηση, μετά τη συνθηκολόγηση της Βουλγαρίας στις αρχές του Οκτωβρίου του 1918 υπέρ του γιου του, Μπόρις, ο οποίος κυβέρνησε ως Μπόρις Γ' από το 1918 ως το 1943, βλ. σχετικά, Panajotov L. – Palešutski K. – Mičev D., *Makedonskijat väpros*, σελ. 47 και Trifonov S., *Istorija na Bŭlgarija*, σελ. 148.

8. Για την πολιτική δράση του Ραντοσλάβοφ, βλ. Kumanov Milen, *Politiceskite partii, organizacii i dviženija v Bŭlgarija i tehните lideri, 1879 – 1949* [Πολιτικά κόμματα, οργανώσεις και η δράση στη Βουλγαρία και οι αρχηγοί τους, 1879 – 1949], Σόφια 1991, σελ. 158-163.

9. Για το θέμα των βουλγαρικών επανορθώσεων και τις έντονες βουλγαρικές αντιδράσεις, βλ. Τούντα – Φεργάδη Α., *Ελληνοβουλγαρικές μειονότητες. Πρωτόκολλο Πολίτη – Καλωφώφ 1924-1925*, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 37-39.

ρίοδο μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων σημειώθηκαν σημαντικές ανακατατάξεις στην πολιτική σκηνή της Βουλγαρίας. Οι δυο «εθνικές καταστροφές»¹⁰ (Β΄ Βαλκανικός πόλεμος, 1913, και η συμμετοχή στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο στο πλευρό της Τριπλής Συμμαχίας, 1915-1918) και η επαναστατική κρίση μετά το 1917, που σαν αποτέλεσμα είχε την παραίτηση του Φερδινάνδου, προσδιόρισαν τις μετατοπίσεις και τις αλλαγές του πολιτικού συστήματος της χώρας. Από τους προπολεμικούς πολιτικούς σχηματισμούς επιβίωσαν: α) το Δημοκρατικό Κόμμα, β) το Ριζοσπαστικό Δημοκρατικό Κόμμα, δ) το Βουλγαρικό Εργατικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (ενοποιημένο) και ε) το Βουλγαρικό Εργατικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (στενοί σοσιαλιστές), το οποίο το 1919 μετονομάστηκε σε Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα. Από τους μετασχηματισμούς παλαιών κομμάτων προέκυψαν τρεις νέοι σχηματισμοί: α) το Εθνικοφιλελεύθερο Κόμμα (1920), β) το ενοποιημένο Λαϊκό Φιλελεύθερο Κόμμα (1920) και γ) η Δημοκρατική Ενότητα (Συμμαχία) (1923). Την περίοδο του Μεσοπολέμου ιδρύθηκαν δέκα νέα κόμματα: α) η Λαϊκή Ομόνοια (1923), β) το Κόμμα Εργασίας (1924), γ) η Λαϊκή Ενότητα (1923), δ) το Λαϊκό Κοινωνικό Κίνημα (1932), ε) το Εργατικό Κόμμα (1927), στ) το Βουλγαρικό το Εργατικό Κομμουνιστικό Κόμμα (1919), ζ) η πολιτική κίνηση Ομάδα (Zveno) (1927), η) το Εθνικό Σοσιαλιστικό Βουλγαρικό Εργατικό Κόμμα (1932), θ) το Κόμμα των Βιοτεχνών (1919) και ι) η Ομοσπονδία Αναρχοκομμουνιστών στη Βουλγαρία (1919)¹¹.

Από την άλλη πλευρά, ο ηγέτης του Αγροτικού Κόμματος, Αλεξάνταρ Σταμπολίσκι, ο οποίος είχε αντιδράσει δυναμικά στην είσοδο της Βουλγαρίας στον πόλεμο και είχε έλθει σε ανοικτή σύγκρουση με

10. Η θέση πως η Βουλγαρία αδικήθηκε από τη συνθήκη του Neuilly είναι κοινός τόπος στη βουλγαρική βιβλιογραφία. Μάλιστα στην επίσημη βουλγαρική ιστοριογραφία η συνθήκη του Βουκουρεστίου του 1913 και η συνθήκη του Neuilly του 1919 χαρακτηρίζονται αντίστοιχα ως πρώτη και δεύτερη «εθνική καταστροφή», βλ. σχετικά, Božilov I., *Istoriija na Bǎlgarija* [Ιστορία της Βουλγαρίας], Σόφια 1994, σελ. 549. Το παραπάνω στερεότυπο δεν ξεπεράστηκε ακόμα και από τη σύγχρονη βουλγαρική ιστοριογραφία. Βλ. Gocev D., *Idejata za avtonomija*, σελ. 41-42, 44. Trifonov S., *Istoriija na Bǎlgarija*, σελ. 151-152. Panajotov L. – Palešutski K. – Mičev D., *Makedonskijat vǎpros*, σελ. 44-45, 47. Vasilev Vasil, *Pravitelstvoto na BZNS*, σελ. 15-16. Gocev Sl., *Borbi na bǎlgarskoto naselenite*, σελ. 143. Pundeff V. Marin, *Bulgaria in American perspective*, σελ. 35-36, 38-39.

11. Δώδος Δημοσθένης, *Εκλογική γεωγραφία των μειονοτήτων (Μειονοτικά κόμματα στη Νότιο Βαλκανική, Ελλάδα, Βουλγαρία, Αλβανία)*, Αθήνα 1994, σελ. 80-81, 110.

τον Φερδινάνδο, εμφανίστηκε ως ο νέος ισχυρός πολιτικός άνδρας της βουλγαρικής πολιτικής σκηνής με απήχηση στους Βούλγαρους αγρότες, οι οποίοι είχαν κουραστεί από τους συνεχείς πολέμους των τελευταίων ετών και είχαν απογοητευθεί από τη μη υλοποίηση των υποσχέσεων για εθνική ένωση όλων των Βουλγάρων. Η άνοδος στην εξουσία του Αγροτικού Κόμματος (ΑΛΕΒ) ήταν αναμενόμενη, αφού η πλειονότητα των ηγετών των παραδοσιακών πολιτικών δυνάμεων της χώρας θεωρήθηκε ότι είχε σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό ευθύνες για την «εθνική καταστροφή» των βαλκανικών πολέμων και του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου¹². Ο Αλεξάνταρ Σταμπολίσκι παρουσιάστηκε ως υπέρμαχος της συναδέλφωσης των βαλκανικών λαών και υποστηρικτής της ιδέας της σύστασης μίας νοτιοσλαβικής ομοσπονδίας με κυβέρνηση Αγροτών, στην οποία θα συμμετείχε η Βουλγαρία, αλλά και η Μακεδονία¹³. Ο νέος δυναμικός πολιτικός θεωρήθηκε ότι φιλοδοξούσε να συσπειρώσει σε ένα κοινό μέτωπο τα Αγροτικά κόμματα των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης, προκειμένου να αναχαιτιστεί το ανερχόμενο κομμουνιστικό κίνημα, που τότε εξαπλωνόταν με ταχείς ρυθμούς σε όλη την Ευρώπη¹⁴.

1.2 Η ΕΠΑΝΑΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Η αποτυχία της Βουλγαρίας να υποστηρίξει τη βουλγαρική εθνική υπόθεση στη Μακεδονία με τη συμμετοχή της στον πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την επαναστατηριοποίηση των εγκατεστημένων στο βουλγαρικό έδαφος Μακεδόνων προσφύ-

12. Για το Αγροτικό Κόμμα και την πολιτική δράση του Σταμπολίσκι κατά τη διάρκεια του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου, βλ. Kumanov Milen, *Politiceskite partii*, σελ. 73-78, 203-208.

13. Vasilev Vasil, *Pravitelstvoto na BZNS*, σελ. 37-38. Stavrianos L., *Balkan Federation: A History of the Movement toward Balkan Unity in Modern Times*, Connecticut 1964 (επανέκδοση), σελ. 209. Μπάγκερ Ελ., *Η Μακεδονία στις διαβαλκανικές σχέσεις και συγκρούσεις*, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 43. Pundeff V. Marin, «Bulgarian Nationalism», Sugar P. – Lederer I. (επιμ.), *Nationalism in Eastern Europe*, Seattle 1969, σελ. 141-142. Crampton R., *A Short History of Modern Bulgaria*, Cambridge 1987, σελ. 92-93. Whetstone J. B., «Bulgarian International Politics and the Military Solutions. The Coup d' etats of 1923 and 1934», *Bulgarian Historical Review*, 20/3 (1988), σελ. 85.

14. Για την πολιτική του Σταμπολίσκι και της ΑΛΕΒ τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της χώρας, βλ. Trifonov S., *Istorija na Bălgarija*, σελ. 153-155. Pundeff V. Marin, *Bulgaria in American perspective*, σελ. 39.

γων και την επανασύσταση των οργανώσεών τους¹⁵. Είναι αξιοσημείωτο ότι μετά τους βαλκανικούς πολέμους και τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο ο αριθμός των Μακεδόνων της Βουλγαρίας παρουσίασε σημαντική αύξηση με την εγκατάσταση μεταναστών και προσφύγων από τα μακεδονικά εδάφη που είχαν ενσωματωθεί στη Σερβία και την Ελλάδα¹⁶. Οι εγκατεστημένοι στη Βουλγαρία Μακεδόνες κινητοποιήθηκαν για να αποτρέψουν τη λύση του διαμελισμού της Μακεδονίας που φαινόταν ότι θα επιβαλλόταν από τη Συνδιάσκεψη των Δυνάμεων στο Παρίσι. Η λύση αυτή δεν ικανοποιούσε τις προσδοκίες του βουλγαρομακεδονικού «εθνικοαπελευθερωτικού» κινήματος και τα αιτήματά του για ένωση με τη «μητέρα Βουλγαρία» ή, εναλλακτικά, για πολιτική αυτονομία της «αδιαίρετης» Μακεδονίας.

Το φθινόπωρο του 1918, μετά την παραίτηση του Φερδινάνδου και την πτώση της κυβέρνησης του Ραντοσλάβοφ από την εξουσία, φάνηκε να αναβιώνουν οι δύο κύριες τάσεις στο μακεδονικό «εθνικοαπελευθερωτικό» κίνημα της Βουλγαρίας, οι οποίες είχαν αρχίσει να διαγράφονται αμέσως μετά την εξέγερση του Ίλιντεν¹⁷. Η πρώτη τά-

15. Για την επανασύσταση και τη δράση των κυριότερων μακεδονικών οργανώσεων της Βουλγαρίας, βλ. Palešutski K., *Makedonskijat vāpros v burzoazna Jugoslavija, 1918 – 1941* [Το Μακεδονικό Ζήτημα στην αστική Γιουγκοσλαβία, 1918 – 1941], Σόφια 1983, σελ. 78-140. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie sled pārvata svetovna vojna (1918 – 1924)* [Η μακεδονική απελευθερωτική δραστηριότητα μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο (1918 – 1924)], Σόφια 1993. Cvetovska N., *Politikata aktivnost na makedonskata emigracija v Bālgarija od 1918 do 1929 godina* [Η πολιτική δραστηριότητα των μακεδόνων μεταναστών στη Βουλγαρία από το 1918 ως το 1929], Σκόπια 1990.

16. Ο Σταμπολίσκι αναφέρει ότι κατά το διάστημα 1903 – 1918 είχαν μεταναστεύσει από τη Μακεδονία στη Βουλγαρία 200.000 πρόσφυγες, ενώ μέχρι το 1921 είχαν καταφύγει και άλλοι περίπου 33.000, βλ. σχετικά, *Vānšnata politika na pravitelstvoto na BZNS, Noemvri 1919 – Juni 1923* [Η εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης της ΑΛΕΒ, Νοέμβριος 1919 – Ιούνιος 1923], *Alexandār Stambolijski, Dokumentalno nasledstvo* [Alexandār Stambolijski, Έγγραφο κληρονομιά], BZNS [ΑΛΕΒ], Σόφια 1989, σελ. 132. Πρβλ επίσης την άποψη του Pundeff V. Marin, *Bulgarian Nationalism*, σελ. 142, ο οποίος υποστηρίζει ότι περίπου 53.000 Βούλγαροι κατέφυγαν στο βουλγαρικό βασίλειο. Σε αυτόν τον αριθμό προσθέτει ακόμη 39.000 Βούλγαρους που κατέφυγαν στη χώρα κατά τη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων. Βλ. επίσης Kofos E., *Nationalism and Communism in Macedonia*, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 42-43. Ladas S., *The Exchange of Minorities: Bulgaria, Greece and Turkey*, New York 1932, σελ. 41, 105, 122-123.

17. Palešutski K., “Makedonskata Emigracija v Bālgarija po vreme na Parizkata Konferancija prez 1919 g.” [«Οι πρόσφυγες από τη Μακεδονία στη Βουλγαρία τον καιρό του συνεδρίου των Παρισίων κατά το 1919»], *Istoričeski Pregled*, 25/5 (1969), σελ. 52-54. Vasilev Vasil, *Pravitelstvoto na BZNS*, σελ. 19-23.

ση εκφράστηκε από όσους θεωρήθηκε ότι ανήκαν ή ήταν προσκείμενοι στην επονομαζόμενη *desnica* [δεξιά πτέρυγα] της πρώην Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης και έκρινε ως «δίκαιη» λύση του Μακεδονικού Ζητήματος την ένωση της Μακεδονίας με τη Βουλγαρία. Αυτοί ήταν έτοιμοι να υποχωρήσουν και να δεχθούν αναγκαστικά την πολιτική αυτονομία της Μακεδονίας ως εναλλακτική λύση, μόνο αν με αυτό τον τρόπο ήταν δυνατόν να αποτραπεί ο διαμελισμός της. Αντιθέτως, η δεύτερη τάση εκφράστηκε από τα παλαιά μέλη της επονομαζόμενης *levica* [αριστερής πτέρυγας] της πρώην Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης. Η *levica* από νωρίς, αμέσως μετά την ανεπιτυχή εξέγερση του Ίλιντεν, είχε αρνηθεί το βουλγαρικό εθνικό χαρακτήρα της Οργάνωσης και υποστήριζε το αίτημα για μια «πολιτικά αυτόνομη και ανεξάρτητη» Μακεδονία, η οποία θα ήταν οργανωμένη σύμφωνα με το σύστημα των καντονιών της Ελβετίας και θα αποτελούσε το συνεκτικό κρίκο μίας μελλοντικής βαλκανικής ομοσπονδίας. Σημειώνουμε ότι η πρόταση του σχηματισμού ενός «ανεξάρτητου μακεδονικού κράτους», η οποία θα αποτελούσε τμήμα μιας μελλοντικής βαλκανικής ομοσπονδίας, είχε ήδη διατυπωθεί από τον Χατζιντίμοφ, το 1900, με το βιβλίο του *Ο Μακεδονικός απελευθερωτικός αγώνας*¹⁸.

1.2.α. Το Εκτελεστικό Κομιτάτο

Τον Οκτώβριο του 1918, επιφανείς Βούλγαροι μακεδονικής καταγωγής, οι οποίοι κατείχαν υψηλές δημόσιες θέσεις και αξιώματα στη Βουλγαρία, ανέλαβαν την πρωτοβουλία για την επανασύσταση των παλαιών μακεδονικών αδελφοτήτων των διαφόρων πόλεων της Βουλγαρίας και τη σύσταση ενός ανώτατου συντονιστικού οργάνου, του *Εκτελεστικού Κομιτάτου* (Izpalnitelen Komitet)¹⁹. Φιλοδοξούσαν να παρουσιάσουν το *Εκτελεστικό Κομιτάτο*, το ανώτατο αιρετό όργανο των εκπροσώπων των βουλγαρικών μακεδονικών αδελφοτήτων, ως εκφραστή της βούλησης της «μακεδονικής διασποράς» της Βουλγαρίας, αλλά και του ντόπιου βουλγαρικού πληθυσμού της Μακεδονίας, στη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης του Παρισιού, όπου θα αποφασιζόταν

18. Hadžidimov D., *Makedonskoto osvoboditelno delo* [«Ο Μακεδονικός απελευθερωτικός αγώνας»], Λόμ 1900.

19. Για τη σύσταση του *Εκτελεστικού Κομιτάτου* των μακεδονικών αδελφοτήτων, βλ. Palešutski K., *Makedonskata Emigracija*, σελ. 55-56. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie*, σελ. 9-23.

και θα καθοριζόταν η τύχη της Μακεδονίας. Η απόπειρα της οργάνωσης της «μακεδονικής διασποράς» της Βουλγαρίας είχε την υποστήριξη της «δεξιάς» πτέρυγας της πρώην ΕΜΕΟ και έγινε με τη συναίνεση, τη συγκατάθεση και στήριξη της κυβέρνησης του Teodorov²⁰. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο ιδρυτικό συνέδριο των αντιπροσώπων των μακεδονικών αδελφοτήτων συμμετείχαν και τα ηγετικά στελέχη της πρώην ΕΜΕΟ, Τοντόρ Αλεξαντρόφ (Todor Alexandrov) και Αλεξάνταρ Προτογέροφ (Alexandăr Protogerov), οι οποίοι είχαν ταχθεί υπέρ της εισόδου της Βουλγαρίας στον πόλεμο, είχαν πολεμήσει με το βουλγαρικό στρατό και είχαν αναλάβει αξιώματα στην κατεχόμενη Μακεδονία κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής²¹. Στην πράξη, το ΕΚ των μακεδονικών αδελφοτήτων ακολουθούσε πιστά τη γραμμή της βουλγαρικής κυβέρνησης για το Μακεδονικό Ζήτημα και αποτελούσε τη νόμιμη έκφραση της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης, για την επανασύσταση της οποίας ο Αλεξαντρόφ και ο Προτογέροφ εργάζονταν μεθοδικά και με ζήλο αυτή την εποχή²².

Από την αρχή οι πρωτεργάτες της κίνησης της επαναδραστηριοποίησης των μακεδονικών αδελφοτήτων συμφώνησαν ότι έπρεπε να θέσουν το αίτημα της απελευθέρωσης της Μακεδονίας από τον «ελληνικό και σερβικό ζυγό» και της ένωσης με τη Βουλγαρία. Στο ιδρυτικό συνέδριο των αντιπροσώπων των μακεδονικών αδελφοτήτων αποφασίστηκε και επίσημα η δράση του ΕΚ να στηριχθεί στις αρχές της «ακεραιότητας» της Μακεδονίας και της ένωσης με τη Βουλγαρία. Το αίτημα της «πολιτικής αυτονομίας της Μακεδονίας υπό την προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων» έπρεπε να τεθεί μόνο στην περίπτωση που ήταν αδύνατη η ένωση²³.

Η επίσημη θέση του ΕΚ για το Μακεδονικό Ζήτημα διατυπώθηκε σε ένα εκτενές υπόμνημα (Φεβρουάριος 1919), το οποίο απευθυνόταν στον Πρόεδρο της Συνδιάσκεψης Ειρήνης και στις κυβερνήσεις των Η.Π.Α., της Μεγάλης Βρετανίας, της Ιταλίας, της Γαλλίας και της Ιαπωνίας. Το ΕΚ των «αδελφοτήτων της μακεδονικής διασποράς» της

20. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie*, σελ. 10. Palešutski K., *Makedonskijat vāpros*, σελ. 83.

21. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie*, σελ. 10. Palešutski K., *Makedonskijat vāpros*, σελ. 83.

22. Vasilev Vasil, *Pravitelstvoto na BZNS*, σελ. 19.

23. Palešutski K., *Makedonskata Emigracija*, σελ. 56. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie*, σελ. 11.

Βουλγαρίας υποστήριζε ότι, με το κείμενο του, εξέφραζε την επιθυμία των περίπου 200.000 Μακεδόνων της Βουλγαρίας, αλλά και του ντόπιου βουλγαρικού πληθυσμού της Μακεδονίας²⁴. Ωστόσο, στην πραγματικότητα εξέφραζε τη θέση που η βουλγαρική κυβέρνηση επιθυμούσε να υποστηρίξει εκείνη τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, στις διαπραγματεύσεις των Παρισίων.

Σύμφωνα με τη βασική θέση του υπομνήματος, η Μακεδονία αποτελούσε μια «γεωγραφική και εθνογραφική ενότητα», της οποίας η μεγάλη πλειονότητα του πληθυσμού ήταν βουλγαρικής εθνικότητας²⁵. Στοιχεία από την ιστορία, κατά τη γνωστή, συνήθη και προσφιλή τακτική της εποχής, επιστρατεύονταν για να αποδείξουν το βουλγαρικό χαρακτήρα της Μακεδονίας και του σλαβικού πληθυσμού της. Οι μεσαιωνικές ιστορικές πηγές, οι μαρτυρίες των ξένων περιηγητών, όπως επίσης σερβικά και ελληνικά κείμενα, η συμμετοχή του σλαβικού πληθυσμού της Μακεδονίας στη βουλγαρική εθνική «Αναγέννηση» του 19^{ου} αιώνα, η επαναστατική δράση των Μακεδόνων Βουλγάρων κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και η εξέγερση του Ίλντεν, η αντίδρασή τους στο «σερβικό και ελληνικό ζυγό» μετά τη συνθήκη του Βουκουρεστίου και η συμμετοχή τους με την πλευρά του βουλγαρικού στρατού στον τελευταίο «απελευθερωτικό» πόλεμο προβάλλονταν προκειμένου να αποδείξουν την αδιάλειπτη και συνεχή κυριαρχία του βουλγαρικού εθνικού στοιχείου στη Μακεδονία από το μεσαίωνα ως σήμερα. Επομένως, η Μακεδονία ήταν μια «βουλγαρική χώρα» και αφού όλοι παραδέχονταν ότι «τα εδαφικά ζητήματα έπρεπε να επιλύονται στη βάση της αρχής των εθνοτήτων», το ΕΚ είχε κάθε δικαίωμα να διατυπώνει το αίτημα για την ένωση της «ακέραιας και αδιαίρετης» Μακεδονίας με τη «μητέρα» Βουλγαρία, αλλά και να υποστηρίξει ότι ο μακεδονικός πληθυσμός θα προτιμού-

24. Για το πλήρες κείμενο του υπομνήματος, βλ. League of Nations, *The Complaints of Macedonia, Memoir to the governments of the United States of America, of Great Britain and Ireland, of France, of Italy and of Japan by the Executive Committee of the Brotherhoods of the Macedonian Emigration in Bulgaria* (Sofia – February 1919), No 1, Γενεύη 1979, σελ. 4-54.

25. Τα γεωγραφικά όρια της Μακεδονίας, όπως ορίζονται από το υπόμνημα, είναι: η οροσειρά του Σκόρδου, το Μαύρο Βουνό των Σκοπίων, οι οροσειρές του Οσογκόβου και της Ρίλας στο βορρά, η οροσειρά της Ροδόπης και ο ποταμός Νέστος στην ανατολή, τα βουνά δυτικά της λίμνης Αχρίδας και της Δίβρας στη δύση, ενώ στο νότο συμπεριλαμβάνεται η χερσόνησος της Χαλκιδικής και οι εκβολές του Αλιάκμονα στο Αιγαίο, βλ. σχετικά, League of Nations, *The Complaints of Macedonia*, σελ. 53.

σε μία «ανεξάρτητη» Μακεδονία από το διαμελισμό της²⁶.

Το Μάρτιο του 1919, οι ίδιες θέσεις υποστηρίχθηκαν σε ένα νέο υπόμνημα του ΕΚ προς τον Πρόεδρο της Συνδιάσκεψης Ειρήνης των Παρισίων, το οποίο υπέγραφαν μεταξύ άλλων οι Αλεξαντρόφ και Προτογέροφ, ως «εξωτερικοί αντιπρόσωποι της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης». Οι συντάκτες του κειμένου, το οποίο υπέγραφαν 19.000 μακεδόνες πρόσφυγες της Βουλγαρίας, επεδίωκαν να παρουσιάσουν ότι η Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (EMEO) είχε ανασυσταθεί και εξέφραζε το ντόπιο βουλγαρικό πληθυσμό της Μακεδονίας. Για το λόγο αυτό, ζητούσαν να γίνει δεκτή στη Συνδιάσκεψη Ειρήνης αντιπροσωπεία της EMEO, η οποία θα υποστήριζε τα αιτήματα των εναπομείναντων Βουλγάρων της Μακεδονίας. Στο κείμενο τονιζόταν ότι ο βουλγαρικός πληθυσμός της Μακεδονίας δεν επιθυμούσε το διαμελισμό της Μακεδονίας και θεωρούσε ότι το Μακεδονικό Ζήτημα έπρεπε να επιλυθεί με βάση τα «14 σημεία» του Προέδρου Willson, έχοντας δηλαδή ως αφετηρία την «αρχή των εθνοτήτων»²⁷. Η αυξανόμενη επιρροή της EMEO στους μετανάστες και τους πρόσφυγες βαθμιαία εξάλειψε οποιαδήποτε αναφορά στην προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Η αυτονομία της Μακεδονίας έγινε στο εξής η σημαία του ΕΚ. Όλες οι αποφάσεις των συνεδρίων των μακεδονικών αδελφοτήτων, που τελούσαν ουσιαστικά υπό την αιγίδα του ΕΚ, κατέληγαν στο αίτημα ενοποίησης και αυτονόμησης της Μακεδονίας. Ευνόητο, βέβαια, είναι ότι η αλλαγή αυτή ήταν μια κίνηση τακτικής, και όχι επίσημη αλλαγή στρατηγικής. Το ΕΚ επιθυμούσε την αυτοτέλεια της Μακεδονίας για να πραγματοποιηθεί ευκολότερα στο μέλλον η προσάρτηση στη Βουλγαρία, που αποτελούσε άλλωστε τον τελικό στόχο και επιδίωξη. Εξάλλου, το προηγούμενο και το πρότυπο της Ανατολικής Ρωμυλίας αποτελούσε οδηγό δράσης²⁸.

1.2.β. Η ομάδα των «Σερραίων» και η Προσωρινή Αντιπροσωπεία

Παρά τους ισχυρισμούς του ΕΚ των μακεδονικών αδελφοτήτων και των «εξωτερικών αντιπροσώπων» της EMEO, οι δύο οργανώσεις δεν ήταν νόμιμα εξουσιοδοτημένες να εκφράσουν τις απόψεις των Μακε-

26. League of Nations, *The Complaints of Macedonia*, σελ. 53-54.

27. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie*, σελ. 14-15. Trifonov S., *Istorija na Bălgarija*, σελ. 184.

28. Palešutski K., *Makedonskata Emigracija*, σελ. 62.

δόνων Βουλγάρων και να μιλήσουν εν ονόματι των Μακεδόνων της Βουλγαρίας και των ντόπιων Βουλγάρων της Μακεδονίας. Το Νοέμβριο του 1918, η Διακήρυξη για την επίλυση του Μακεδονικού Ζητήματος της ομάδας των «Σερραίων», των παλιών «Σαντανιστών», η οποία ανήκε στην «αριστερά πτέρυγα» της παλαιάς ΕΜΕΟ, απέδειξε ξεκάθαρα ότι υπήρχε και άλλη θέση, διαφορετική μάλιστα, από εκείνη του ΕΚ, στο μακεδονικό «εθνικοαπελευθερωτικό» κίνημα της Βουλγαρίας²⁹.

Η ομάδα των «Σερραίων» [Σ. Κανταρτζιέφ, Ντ. Χατζιντίμοφ, Μ. Γκερτζίκιοφ, Τ. Σπάσοφ – Σέρσκι (С. Kantardžiev, D. Hadžidimov, M. Gerđžikov, T. Spasov – Serski)] με τη διακήρυξή τους έθεσαν και πάλι την ιδέα της «αυτονομίας και της ανεξαρτησίας» της Μακεδονίας και σήκωσαν ξανά «την παλαιά σημαία της αυτονομίας, της βαλκανικής συμμαχίας και της βαλκανικής αδελφοσύνης»³⁰. Υποστήριζαν ότι η Μακεδονία έπρεπε να σχηματίσει μια ομοσπονδιακή δημοκρατία, υπό την αιγίδα της «Συμμαχίας των ελεύθερων δημοκρατικών λαών», οργανωμένη κατά το πρότυπο της Ελβετίας, στους κόλπους της οποίας όλες οι εθνότητες θα έχαιραν πλήρους ελευθερίας ως προς την εκπαιδευτική, εκκλησιαστική, πολιτική, πολιτιστική και οικονομική ζωή, υπό την κηδεμονία της Κοινωνίας των Εθνών (Κ.τ.Ε.)³¹. Η αυτόνομη Μακεδονία, ως μια «μελλοντική Ελβετία των Βαλκανίων», θα οδηγούσε στην «ομοσπονδοποίηση των βαλκανικών λαών» και θα αποτελούσε τη βάση για τη σύσταση μίας δημοκρατικής βαλκανικής ομοσπονδίας. Η «βαλκανική ομοσπονδιακή δημοκρατία» παρουσιαζόταν ως ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί η ενοποίηση και η αδελφοσύνη των βαλκανικών λαών³². Είναι αξιοσημείωτο ότι οι «Σερραίοι» δεν δίστασαν να ασκήσουν αυστηρή κριτική στη «σοβινιστική» πολιτική όλων των βαλκανικών κρατών και να επισημάνουν με έμφαση ότι ο βουλγαρικός εθνικισμός είχε αποτύχει πλήρως³³. Δήλωναν ξεκάθαρα

29. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie*, σελ. 26. Palešutski K., *Makedonskijat vāpros*, σελ. 78. Η ομάδα των «Σερραίων» είχε ως αρχηγό, μέχρι τη στιγμή της δολοφονίας του, τον γνωστό επαναστάτη Γιάνε Σαντάνσκι (Jane Sandanski), ο οποίος είχε ταχθεί υπέρ της αυτονομίας της Μακεδονίας.

30. *Deklaracija po razrašavaneto na Makedonskija Vāpros* [Διακήρυξη για την επίλυση του Μακεδονικού Ζητήματος], Σόφια 1919, σελ. 3.

31. ό.π., σελ. 4. Vlahov Dimitār, *Makedonija. Momenti od istorijata na Makedonskiot narod* [Μακεδονία. Στιγμές από την ιστορία του «μακεδονικού έθνους»], Σκόπια 1950 (ελληνική μετάφραση Ι.Μ.Χ.Α.), τ. 2, σελ. 230.

32. *Deklaracija po razrašavaneto na Makedonskija Vāpros*, σελ. 10-12.

33. ό.π., σελ. 5-9.

ρα ότι η αυτονομία της Μακεδονίας συνδεόταν άμεσα με τον εκδημοκρατισμό των σχέσεων των βαλκανικών λαών και τη δημοκρατικοποίηση των Βαλκανίων. Για το λόγο αυτό, θεωρούσαν ότι μόνο τα πολιτικά και κοινωνικά κινήματα, τα οποία δεν συνδέονταν με την τότε μορφή διοίκησης των βαλκανικών κρατών και δεν είχαν σχέση με τον ιμπεριαλισμό και τον εθνικισμό, έπρεπε να αναλάβουν τον αγώνα για την πολιτική αυτονομία της Μακεδονίας³⁴.

Οι ίδιες απόψεις με τη διακήρυξη των «Σερραίων» παρουσιάστηκαν και αναπτύχθηκαν διεξοδικά από τον Ντ. Χατζιντίμοφ στο βιβλίο με το χαρακτηριστικό τίτλο *Nazad kām avtonomijata* [Πίσω προς την αυτονομία]³⁵. Ο Ντ. Χατζιντίμοφ, στον οποίο ήδη έχουμε αναφερθεί, εμφανίστηκε ως ο κύριος θεωρητικός των θέσεων της «αριστεράς πτέρυγας» του μακεδονικού «εθνικοαπελευθερωτικού» κινήματος της Βουλγαρίας στην περίοδο αμέσως μετά την εξέγερση του Ίλιντεν και είχε αποδώσει στην ιδέα την πολιτικής αυτονομίας της Μακεδονίας τη σημασία του «σεπαρατισμού».

Η θέση της ομάδας των «Σερραίων» για επιστροφή στο ιδεώδες της «πολιτικής αυτονομίας και ανεξαρτησίας» της Μακεδονίας βρήκε απήχηση σε παλαιά στελέχη της πρώην ΕΜΕΟ, τα οποία δεν είχαν συμμετοχή στην κίνηση επαναστάσεως των μακεδονικών αδελφοτήτων και δεν συμφωνούσαν με την πολιτική γραμμή και την τακτική του ΕΚ. Έτσι, γνωστά ηγετικά στελέχη της πρώην ΕΜΕΟ [Γκόρτσε Πετρόφ, Πέρε Ποπαρσόφ, Μιχαήλ Γκερτζικόφ, Πέταρ Άτσεφ, Χρίστο Γιάνγκοφ, κ.ά. (Gorče Petrov, Pere Poparšov, Mihail Gerdzikov, Petăr Acev, Hristo Jangov)] ήλθαν σε προσέγγιση με την ομάδα των «Σερραίων» και αποφάσισαν να δράσουν από κοινού με απώτερο σκοπό την πολιτική αυτονομία της Μακεδονίας³⁶. Το Μάρτιο του 1919, μια ομάδα μελών της πρώην ΕΜΕΟ, ανάμεσά τους και όσοι ανήκαν στην ομάδα των «Σερραίων», απηύθυναν κάλεσμα προς το «μακεδονικό» πληθυσμό και τη «μακεδονική διασπορά» στη Βουλγαρία, στο οποίο περιέχονταν και επαναλαμβάνονταν οι ήδη γνωστές απόψεις της ομάδας των «Σερραίων»³⁷. Είναι χαρακτηριστικό ότι το κείμενο αυτό παρουσιάζόταν ως έργο των μελών της πρώην Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ) της Δυτικής

34. ό.π., σελ. 9.

35. Hadžidimov D., *Nazad kām avtonomijata* [Πίσω προς την αυτονομία], Σόφια 1919.

36. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie*, σελ. 25.

37. ό.π., σελ. 25-27. Palešutski K., *Makedonskata Emigracija*, σελ. 53-55.

Μακεδονίας και της περιοχής των Σερρών, την ίδια εποχή που και ο Προτογέροφ και ο Αλεξαντρόφ, ως «εξωτερικοί αντιπρόσωποι» της ίδιας οργάνωσης, απηύθυναν το υπόμνημα, που προαναφέραμε, προς τη Συνδιάσκεψη του Παρισιού.

Αποτέλεσμα της προσέγγισης παλαιών ηγετικών μελών της περιφέρειας της Δυτικής Μακεδονίας της πρώην ΕΜΕΟ με την ομάδα των «Σερραίων» ήταν η σύσταση της Προσωρινής Αντιπροσωπείας της πρώην ενωμένης Μακεδονικής Εσωτερικής Επαναστατικής Οργάνωσης, τον Ιανουάριο του 1919³⁸. Η νέα οργάνωση αποτελούνταν από επαναστάτες μαρξιστές, αναρχικούς και εθνικιστές επαναστάτες, με αριστερές καταβολές³⁹. Η Προσωρινή Αντιπροσωπεία (ΠΑ), όπως και το Εκτελεστικό Κομιτάτο (ΕΚ), φιλοδοξούσε να παρουσιαστεί ως εκφραστής της «μακεδονικής διασποράς» της Βουλγαρίας και του «μακεδονικού» πληθυσμού στη Συνδιάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων. Για το λόγο αυτό, απέστειλε το Βούλγαρο Ουνίτη ιερέα Πόλ Χριστόφ (Paul Hristov) στο Παρίσι, με σκοπό να καλλιεργήσει στη διεθνή κοινότητα την ιδέα της πολιτικής αυτονομίας της Μακεδονίας⁴⁰. Το πρόγραμμα της Προσωρινής Αντιπροσωπείας ήταν μετριοπαθέστερο εκείνου της ομάδας των «Σερραίων». Απλώς ζητούσαν τη μετατροπή της Μακεδονίας σε μια αυτοτελή και αυτόνομη πολιτική μονάδα, η οποία θα περιελάμβανε τη Θεσσαλονίκη, το Μοναστήρι, τα Σκόπια και την οικονομική ενδοχώρα τους και, βέβαια, θα είχε διέξοδο στο Αιγαίο πέλαγος. Στο μελλοντικό κράτος της Μακεδονίας όλες οι εθνότητες θα είχαν τα ίδια πολιτικά δικαιώματα, χωρίς καμιά εξαίρεση και διαφοροποίηση⁴¹.

Η ΠΑ λειτούργησε ως ο αντίπαλος πόλος του ΕΚ των μακεδονι-

38. Vlahov Dimităr, *Makedonija*, σελ. 230. Πρβλ. και τις απόψεις του Hristov Alexandăr, «Macedonia at the Paris Peace Conference (1919)», *Macedonian Review*, 11/2 (1981), σελ. 179, ο οποίος τοποθετεί την ίδρυση της Προσωρινής Αντιπροσωπείας της πρώην ενωμένης Μακεδονικής Εσωτερικής Επαναστατικής Οργάνωσης, πριν από το τέλος του 1918. Υποστηρίζει, μάλιστα, ότι η προκήρυξη του Νοεμβρίου ήταν κοινή ενέργεια της ομάδας των «Σερραίων» και της Προσωρινής Αντιπροσωπείας.

39. Vasilev Vasil, «Ideologija i dejnost na organizaciiite na Makedonskite Bălgari v Pariz prez 1919 g.» [«Η ιδεολογία και η δραστηριότητα των οργανώσεων των Βουλγάρων Μακεδόνων στο Παρίσι στα 1919»], *Istoričeski Pregled*, 45/8 (1989), σελ. 9.

40. Για τη δράση του Πόλ Χριστόφ, η οποία ωστόσο δεν έφερε το επιθυμητό αποτέλεσμα, βλ. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno diviženie*, σελ. 25-27.

41. Palešutski K., *Makedonskijat vāpros*, σελ. 85.

κών αδελφοτήτων και της ΕΜΕΟ του Αλεξαντρόφ και του Προτογέροφ στο μακεδονικό κίνημα της Βουλγαρίας. Συσπείρωσε τους Μακεδόνες κομμουνιστές, με επικεφαλής τον Χατζιντίμοφ, τους αναρχικούς, όπως ήταν ο Μιχαήλ Γκερτζίκοφ, και τους φιλοαριστερούς αγωνιστές και μέλη της παλαιάς ΕΜΕΟ με επικεφαλής τον Γκόρτσε Πετρόφ. Όλοι αυτοί, παρά τις ιδεολογικές διαφορές τους, συμφωνούσαν ότι στη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης δεν έπρεπε να παρουσιαστούν ως εκφραστές της βούλησης των Μακεδόνων Βουλγάρων εκείνοι οι ηγέτες του μακεδονικού «εθνικοαπελευθερωτικού» κινήματος, οι οποίοι ήταν γνωστοί για τα φιλογερμανικά τους αισθήματα και τις διασυνδέσεις τους με τη γερμανόφιλη κυβέρνηση του Ραντοσλάβοφ και τον Φερδινάνδο, κατά τη διάρκεια του πολέμου⁴².

Μολονότι η ΠΑ θεωρούσε ότι έπρεπε να απομακρυνθεί το βουλγαρικό εθνικό χρώμα από το μακεδονικό κίνημα, δεν αναφέρθηκε στην ύπαρξη χωριστής σλαβικής μακεδονικής εθνότητας. Αντίθετα, δεχόταν ότι στη Μακεδονία ζούσαν διάφορες εθνότητες και υποστήριζε την αρμονική τους συμβίωση, με την άμεση απομόνωση και απομάκρυνση των εθνικών ανταγωνισμών που καλλιεργούσαν τα βαλκανικά κράτη. Ωστόσο, δεν παρέλειπε να τονίσει ότι το βουλγαρικό εθνικό στοιχείο κυριαρχούσε αριθμητικά στη Μακεδονία, με μόνη εξαίρεση τις νότιες παραθαλάσσιες περιοχές, στις οποίες αναγνώριζε την υπεροχή του ελληνικού στοιχείου. Στις 2 Ιουνίου 1919, η ΠΑ ζήτησε από τη βουλγαρική κυβέρνηση να υποστηρίξει την ιδέα της αυτόνομης Μακεδονίας στα γεωγραφικά της όρια υπό την προστασία της Κοινωνίας των Εθνών και την εξασφάλιση των δικαιωμάτων όλων των εθνοτήτων, γιατί μόνο με αυτό τον τρόπο ήταν δυνατό να διασωθεί η «βουλγαρική φυλή» στη Μακεδονία από την ξένη πολιτική κυριαρχία, τη σερβική και ελληνική⁴³. Παράλληλα με όλες αυτές τις δραστηριότητες, η ΠΑ τύπωσε και διένειμε πλήθος φυλλαδίων και προκηρύξεων με αυτονομιστικό περιεχόμενο, ενώ οργάνωνε επανειλημμένες συνελεύσεις προσφύγων από τη Μακεδονία στη Βουλγαρία. Η συνολική της δραστηριότητα και φυσιογνωμία την κατέστησε, κατά τη διάρκεια του 1919, πιο δημοφιλή ακόμη και από αυτήν την ΕΜΕΟ⁴⁴.

42. Vasilev Vasil, *Pravitelstvoto na BZNS*, σελ. 20.

43. Palešutski K., *Makedonskoto osvoboditelno dviženie*, σελ. 29, 33. Palešutski K., *Makedonskijat vāpros*, σελ. 89-90.

44. Vlasis Vlasid, «The “Macedonian Question” on the Bulgarian Political Scene (1919 – 1923)», *Balkan Studies*, 32/1 (1991), σελ. 84.